

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХІМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Ї Ліпич Л.Г., Глубицька Т.В., 2013

Розглянуто концептуальні основи впровадження екологічного менеджменту. Проаналізовано доцільність впровадження екологічного менеджменту на підприємствах хімічного комплексу, які чинять значний деструктивний вплив на компоненти природи. Підкреслено недосконалість теоретико-методичного забезпечення розвитку процесу адаптації міжнародних стандартів у сфері екоменеджменту до реальних умов в Україні.

Ключові слова: екоменеджмент, хімічні підприємства, доцільність, адаптація.

L.G. Lypych, T.V. Glubitska

Lesya Ukrainian Eastern European National University

THE USE OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN THE CHEMICAL ENTERPRISES

Ї Lypych L.G., Glubitska T.V., 2013

In the article reviews the conceptual foundations of the implementation of environmental management. Analyzes the feasibility of implementing environmental management systems in the chemical sector, which have a significant disruptive effect on the components of nature. Highlightes inadequate theoretical and methodological support of the process of adaptation of international standards in ekoenedzhmentu to real conditions.

Key words: environmental management, chemical plants, appropriateness, adaptation.

Постановка проблеми. Поглиблення трансформаційних перетворень у сфері природокористування потребує пошуку нових підходів до вирішення екологічних проблем під час виробничо-господарської діяльності підприємства. Одним з альтернативних варіантів є екологічний менеджмент, який сприяє оперативному управлінню процесами використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища. У країнах Західної Європи економічні втрати від неефективного екологічного менеджменту, за різними оцінками, досягають 3–5 % від розміру валового внутрішнього продукту; в Російській Федерації – 10–15 %; дані щодо України – відсутні [4]. Тому доцільним є проведення ґрунтового аналізу впровадження системи екологічного менеджменту на вітчизняних підприємствах, зокрема хімічної та нафтохімічної промисловості, які здійснюють чи не найбільший антропогенний пресинг на довкілля в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою розроблення концептуальних засад впровадження екоменджменту в Україні в останні роки займалися такі молоді науковці, як В.О. Аніщенко, Т.Л. Галькевич [1], Т.О. Мельник, Ю.В. Аксентій [7]. Екологічним основам економіки, її управлінню та ефективному функціонуванню присвячені дослідження провідних вітчизняних учених, серед яких Є.М. Борщук, В.С. Загорський [2]. Впливу екоменеджменту на навколишнє середовище присвячені роботи В.А. Гайченка [1,7], В.А. Качалова [5]. Окремі складові та інструменти екоменджменту, зокрема екологічний маркетинг і екоаудит у системі екологічного менеджменту висвітлено у роботі С.І. Лебедевича, Р.О. Мамчина, О.В. Здрок [6]. Узагальнення й аналіз опублікованих за цією проблематикою робіт дозволили зробити висновок про те, що дослідження концептуальних засад впровадження екоменджменту в Україні розроблені лише частково та в основному лише на теоретичному рівні. Практичний аспект впровадження на

підприємствах певної галузі системи екологічного менеджменту та розгляд різних підходів у використанні термінології екологічного управління зарубіжними дослідниками недостатньо розроблені у науковому аспекті. Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення досліджень пов'язана насамперед з вирішенням таких питань: 1) аналіз концептуальних основ функціонування екоменеджменту; 2) визначення результативності стимулювання впровадження екологічного менеджменту для вітчизняних та закордонних фірм; 3) аналіз впливу виробничо-господарської діяльності підприємств хімічного комплексу на стан навколишнього природного середовища. Тому **головною метою статті** є дослідження впровадження екологічного менеджменту на підприємствах хімічного комплексу.

Виклад основного матеріалу. Екологічний менеджмент – це управління, яке завчасно передбачає формування екологічно безпечного виробничо-територіального комплексу і яке забезпечує оптимальне співвідношення між екологічними та економічними показниками протягом всього періоду життєвого циклу як самого комплексу, так і продукції, що ним виробляється [1]. Екологічний менеджмент містить такі першоеlementи [5]: суб'єкт екологічного менеджменту – особа чи організація, яка здійснює екологічне управління об'єктом екологічного менеджменту; об'єкт екологічного менеджменту – суб'єкт екологічно небезпечної діяльності, джерело екологічної небезпеки або природний комплекс, щодо екологічних характеристик яких здійснюється екологічний менеджмент; зміст екологічного менеджменту – сукупність управлінських заходів, за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт екологічного менеджменту (планування, облік, аудит, інформування, фінансування тощо); ідеальний стан об'єкта екологічного менеджменту – результат, якого прагне досягти суб'єкт екологічного менеджменту через заходи управлінського впливу на об'єкт екологічного менеджменту.

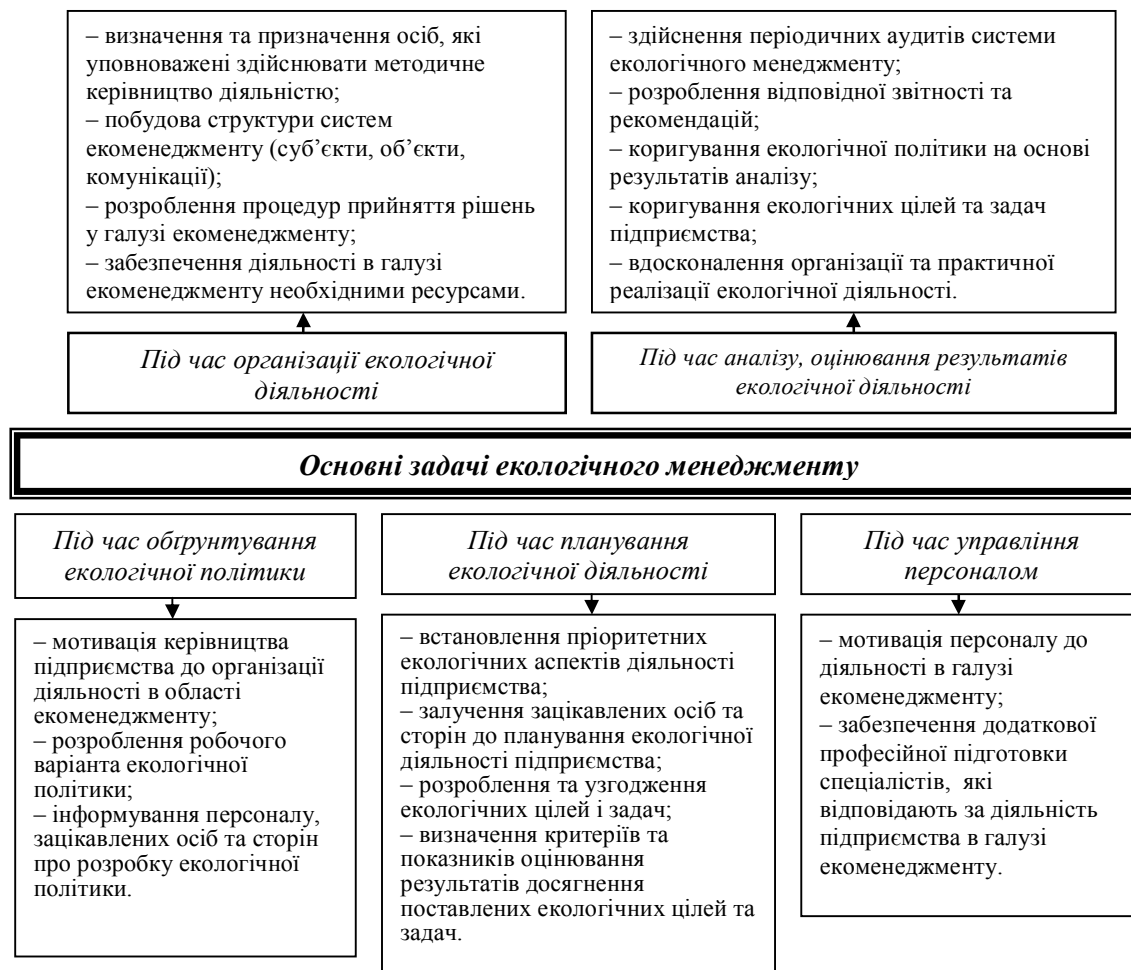
Є. Борщук визначає поняття “екологічний менеджмент” як міждисциплінарну науку, яка розробляє оптимальні варіанти конкурентоспроможних управлінських рішень щодо природоохоронної діяльності на всіх рівнях управління економічними процесами [2, с. 79]. У подальших своїх дослідженнях Є. Борщук підкреслює ринкову орієнтацію екологічного менеджменту підприємств, визначаючи його провідне місце у системі екологічного підприємництва.

Головними інструментами екологічного менеджменту, на думку Є.Г. Гордійчук, є стандартизація, страхування, моніторинг, аудит, сертифікація, експертиза [2]. Згідно із даними [4], на Заході поширені переважно п'ять інструментів, що є основою внутрішньофірмової системи екологічного менеджменту: екологічні баланси, облік, контролінг, тотальне керування якістю навколишнього середовища та аудит.

Екологічний менеджмент ґрунтується на таких принципах: екологічна свідомість; екологічне мотивування діяльності; розв'язання нагальних екологічних проблем та попередження появи нових, цілеспрямованість, стратегічність і послідовність в екологічній діяльності тощо. Екологічний менеджмент здійснюється шляхом реалізації певних функцій, які відповідають функціям менеджменту загалом, однак мають і свою специфіку. До основних функцій екологічного менеджменту належать [5]: обґрунтування екологічної політики та зобов'язань; планування екологічної діяльності; організація внутрішньої та зовнішньої екологічної діяльності; управління персоналом; управління впливом на навколишнє середовище та використанням ресурсів; здійснення екологічного контролю; забезпечення аналізу та оцінювання результатів екологічної діяльності; вдосконалення системи екологічного менеджменту.

Виконати відповідні функції екологічного менеджменту можна лише за умови вдалого розв'язання низки задач (рисунок).

Як стверджує Є.М. Борщук [2, с. 150], сьогодні системи стимулів, які мотивують упровадження екоменеджменту в Україні та за кордоном, дещо відрізняються. “Для Заходу – це усвідомлене бажання поліпшити свій імідж та увійти до числа лідерів на ринку, що дає додаткові шанси отримати гарантію банку на кредит (позику); для України – прагнення підприємства отримати в законодавчому порядку систему пільг (в оподаткуванні, кредитуванні, соціальних програмах)”. Тобто це свідчить про низький рівень екологічної свідомості товаровиробників, що знижує їх імідж та конкурентоспроможність на світовому ринку.

Основні задачі екологічного менеджменту

Джерело: сформовано автором на основі джерел [1, 2, 6]

Проаналізувавши ряд джерел [1, 2, 5, 6], ми встановили, що впровадження екологічного менеджменту на підприємстві сприяє:

- економії виробничих витрат і ресурсів внаслідок раціоналізацію споживання сировинних матеріалів, води, енергії;
- покращенню якості продукції;
- покращенню відносин із органами державної влади, що проявляється як послаблення адміністративного тиску на підприємство з боку контролюючих державних органів чи доступу до певних видів державної підтримки;
- розширенню ринків збуту продукції і приваблення нових споживачів через виробництво екологічно безпечних товарів та послуг;
- виходу на новий рівень технологічного розвитку та інновацій шляхом технологічного оновлення виробничих процесів та появи інноваційних, якісно нових продуктів.

Сучасний рівень економічного та соціального розвитку країни характеризується тим, що практично уся промисловість країни негативно впливає на стан навколишнього середовища. Але окрема роль в проблемі екологічної безпеки належить хімічному комплексу, оскільки різноманіття продукції, технологій та сировини обумовлюють широкий спектр і достатньо високі концентрації забруднювачів у довкіллі. Так, за даними державного комітету статистики [3] у 2012 році підприємства хімічного виробництва викинули в атмосферу 63,7 тис. т забруднюючих речовин, що на 33,4 % більше, ніж у попередньому році. Крім того, підприємства хімічного комплексу щороку скидають 120 млн. м³ неочищених забруднених стоків. Сучасне хімічне виробництво забруднює повітря, води і ґрунти, що призводить до збіднення ландшафтного і біологічного різноманіття та негативно впливає на живі організми і людей.

Проаналізуємо вплив виробничо-господарської діяльності обраних підприємств на навколишнє природне середовище. Аналізуватимемо за допомогою коефіцієнтів впливу від найменшого до найбільшого (від 1 до 5). Сума всіх оцінок відображає загальний сумарний вплив на навколишнє природне середовище конкретної фірми. Чим більший сумарний вплив виробничо-господарської діяльності підприємства на стан навколишнього природного середовища, то доцільніше, на нашу думку, впроваджувати або удосконалювати існуючий екологічний менеджмент на підприємстві. Слід також зауважити, що при дослідженні існує ймовірність похибки у розрахунках через вплив інших факторів, які спонукають підприємство змінювати екологічну політику (зміна власників, зменшення виробничих потужностей, зміна стратегії розвитку підприємства тощо).

Підприємствами для дослідження було обрано 5 промислових гігантів із виробництва продуктів основної хімії – ПАТ “Сєвєродонецьке об’єднання “Азот””, Луганська обл., ВАТ “Лисичанська сода”, Луганська обл., ПАТ “Рівнеазот”, Рівненська обл., ПАТ “Сумихімпром”, Сумська обл., ПАТ “Концерн Стирол”, Донецька обл. Ці підприємства значно впливають не лише на економіко-соціальний розвиток хімічного комплексу завдяки своїм виробничим потужностям та зовнішньоекономічній діяльності, а й на стан навколишнього природного середовища, оскільки входять до “Переліку 100 підприємств, які є найбільшими забруднювачами довкілля України”, підготовленого у 2007 році відділом регулювання екологічної безпеки Департаменту екологічної безпеки та поводження з небезпечними хімічними речовинами та відходами України. Причому три обрані підприємства (ПАТ “Рівнеазот”, Рівненська обл., ПАТ “Сумихімпром”, Сумська обл., ПАТ “Концерн Стирол”, Донецька обл.) сертифіковано за міжнародним стандартом ISO 14000. Інформаційною базою дослідження стали дані із Регіональних доповідей про стан навколишнього природного середовища у відповідних областях за 2010, 2011 роки. Опрацьовані дані згруповано та проранжовано у таблиці за обраними показниками впливу на стан навколишнього природного середовища.

З таблиці видно, що найбільше із обраних підприємств впливає на атмосферу ПАТ “Рівнеазот”, на водні ресурси – ПАТ “Сєвєродонецьке об’єднання “Азот””, на надра – ВАТ “Лисичанська сода”, а найменшу економію енергоресурсів від впровадження енергоощадних заходів за 2007–2011 роки отримало підприємство ВАТ “Лисичанська сода”. Аналіз підприємств хімічного комплексу показав, що підприємством-аутсайдером, яке не здійснює ефективних заходів для скорочення рівня навантаження на навколишнє природне середовище, є ПАТ “Сєвєродонецьке об’єднання “Азот””, яке отримало найбільший результат, а підприємством-лідером із еколого-конструктивної діяльності є ПАТ “Концерн Стирол”.

Отримані дані є результатом ефективного чи неефективного екологічного менеджменту на хімічних підприємствах ПАТ “Рівнеазот”, ПАТ “Сумихімпром”, ПАТ “Концерн Стирол”, адже наявність міжнародного сертифіката із охорони навколишнього середовища є свідченням проведення обґрунтованої екологічної політики; використання екотехнологій; раціонального використання природних ресурсів; приведення техніко-економічних показників роботи підприємства до міжнародних норм, які здатні задовольняти потреби вітчизняних та закордонних споживачів товарів, при виробництві яких здійснюється мінімальний екодеструктивний вплив. Низькі результати по ВАТ “Лисичанська сода” є результатом значного скорочення обсягів виробництва.

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря за останні роки на Луганщині були [3] ПАТ “Сєвєродонецьке об’єднання “Азот”” (обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря протягом 2011 року на підприємстві 2,61 тис. т., порівняно з 2010 роком викиди зросли на 0,53 тис.т, що пов’язано з ростом виробництва аміаку, азотної кислоти та мінеральних добрив) та ВАТ “Лисичанська сода” (обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря протягом 2011 року на підприємстві становили 0,023 тис. т., порівняно з 2010 роком викиди скоротились на 1,2 тис. т, що пов’язано із тим, що підприємство у 2011 році не здійснювало виробничу діяльність, лише в 1 кварталі 2011 року проводились роботи з фасування залишків раніш виробленої продукції). Дослідження свідчать, що стічні води содового виробництва є доволі небезпечними, оскільки відводяться у накопичувачі, де тверді речовини осаджуються у вигляді шламу, а рідкі – у повинь скидаються у річки, у зв’язку з чим ВАТ “Лиссода” є підприємством, що становить потенційну небезпеку міждержавного значення через перенесення забруднюючих речовин транс-кордонними водотоками.

**Вплив виробничо-господарської діяльності підприємств хімічного комплексу
на стан навколишнього природного середовища**

Показниками впливу підприємств на стан навколишнього природного середовища	Підприємства				
	ПАТ "Севєродонецьке Об'єднання "Азот""	ВАТ "Лисичанська сода"	ПАТ "Рівнеазот"	ПАТ "Суміхімпром"	ПАТ "Концерн Стирол"
1) Викиди забруднюючих речовин в атмосферу	4	1	5	3	2
2) Частка викидів оксиду вуглецю до загального обсягу викидів	5	2	4	3	1
3) Об'єм скидів зворотних вод	5	3	2	4	1
4) Обсяг забруднюючих речовин поверхневих вод	5	3	4	2	1
5) Обсяг забруднюючих компонентів надр	1	5	4	3	2
6) Економія енергоресурсів від впровадження енергоощадних заходів за 2007–2011 роки	2	5	1	4	3
Сума	22	18	20	20	10

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованих Регіональних доповідей про стан навколишнього природного середовища у Луганській, Рівненській, Сумській та Донецькій областях

Прикладом для наслідування серед підприємств хімічного комплексу є хіміко-фармацевтичний завод ПАТ "Концерн Стирол", який ще з 2001 року припинив скидання стічних вод у водні ресурси Донбасу, використовуючи безстічний цикл водокористування та значно зменшив викиди в атмосферне повітря, впровадивши новітні очисні споруди. За три останні роки підприємство вклало в природоохоронні проекти понад 30 млн. доларів. Європейський банк реконструкції та розвитку визнав [7, с.43], що природоохоронна діяльність концерну цілком відповідає вимогам європейських норм, а за деякими параметрами характеризується жорсткішими вимогами, ніж у Данії, де діють найсуворіші в Європі природоохоронні закони.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що екологічний менеджмент спрямований на мінімізацію витрат, зміцнення конкурентних позицій підприємства та отримання кредиту довіри у відносинах із усіма контактними аудиторіями; сприяє ефективному функціонуванню усієї еколого-економічної системи підприємства. Ряд цих та інших переваг підтверджують доцільність впровадження екоменеджменту на хімічних підприємствах.

Отримані результати доцільності впровадження екологічного менеджменту та впливу виробничо-господарської діяльності підприємств хімічного комплексу на стан навколишнього природного середовища свідчать, що підприємством-аутсайдером, яке не проводить ефективні заходи для скорочення рівня навантаження на довкілля є ПАТ "Севєродонецьке Об'єднання "Азот"", а підприємством-лідером по екологоконструктивній діяльності – ПАТ "Концерн Стирол". Проведений аналіз показує низький рівень екологічної самосвідомості та розвитку екологічної культури на вітчизняних хімічних підприємствах та відповідно їх низький рейтинг на світовому ринку щодо екологічної конкурентоспроможності.

Перспективи подальших досліджень. Вітчизняний досвід впровадження екологічного менеджменту засвідчує недосконалість теоретико-методичного забезпечення розвитку процесу адаптації міжнародних стандартів у сфері екоменеджменту до реальних умов в Україні та недостатність мотиваційного механізму стимулювання впровадження екологічного менеджменту на вітчизняних підприємствах. Тому необхідним є подальші теоретико-прикладні напрацювання у цих напрямках.

1. Аніщенко В. О. Галькевич Т.Л. Сучасні методичні засади формування екологічного менеджменту в Україні // Екологічний менеджмент: Збірник наук. праць / за заг.ред. В.А. Гай-

ченка. – К.: МАУП, 2008. – С. 31–34. 2. Боришук Є. М., Загорський В. С. Екологічні основи економіки: навч. посібник. – Львів: “Інтелект-Захід”, 2005. – 312 с. 3. Довкілля 2010,2011, Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> 4. Загороднюк П.О. Взаємозв'язок екологічної й економічної безпеки та її вплив на економічне зростання України // Екологія довкілля та безпека життєдіяльності // 2010. – №6. – С.9–14. 5. Качалов В. А. Системы менеджмента окружающей среды: Навч. посібник. – М. : ИздАТ, 2008, – 665 с. 6. Лебедев С. І., Мамчин Р. О., Здрок О. В. Екологічний маркетинг і екоаудит у системі екологічного менеджменту // Маркетинг та логістика в системі менеджменту: тези доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції (9-11 листопада 2006 р.) / відп. ред. проф. Є. В. Крикавський. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2006. – С. 184–185. 7. Мельник Т.О., Аксентій Ю.В. Концептуальні засади впровадження екологічного менеджменту в Україні // Екологічний менеджмент: Збірник наук. праць / за заг.ред. В.А. Гайченка. – К.: МАУП, 2011. – С. 41–48.

УДК 339 (477)

М.М. Мамчин, Т.В. Тунік-Чорна

Національний університет “Львівська політехніка”

АУТСОРСИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

© Мамчин М.М., Тунік-Чорна Т.В., 2013

Розглянуто результати аналізу основних понять аутсорсингу та його особливостей у галузі управління персоналом. Досліджено використання аутсорсингу українськими та іноземними компаніями. Визначено причини, що гальмують процес впровадження аутсорсингу персоналу в діяльність українських підприємств, окреслено основні шляхи, що дозволяють успішно застосовувати досвід реалізації аутсорсингу провідних зарубіжних компаній у діяльності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: аутсорсинг, аутстафінг, управління персоналом.

М. Mamchyn, T. Tunik-Chorna

Lviv Polytechnic National University

OUTSOURCING AS A ELEMENT OF STAFF MANAGEMENT

© Mamchyn M., Tunik-Chorna T., 2013

The article deals with the analytic results of the basic concepts of outsourcing and its features in HR management. A study was carried out on outsourcing use by Ukrainian and foreign companies. Defining the causes that hinder the process of implementing outsourced human resources into Ukrainian enterprises and outlining the main ways to successfully apply existing outsourcing experience in the activity of leading international companies into the workflow of domestic enterprises.

Key words: outsourcing, outstaffing, HR.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової економіки і пов'язана з ним конкуренція викликає потребу в освоєнні вітчизняною наукою і особливо практикою всіх інструментів управління, які сьогодні розроблені сучасною наукою і використовуються провідними іноземними підприємствами.

У конкурентному ринковому середовищі успіху досягти можуть лише ті підприємницькі структури, що можуть мінімізувати свої витрати, при цьому забезпечивши високу якість товарів і послуг. Розвиток конкуренції у XX ст. як основної рушійної сили глобалізації економіки та її перехід на початку XXI ст. на якісно новий рівень, поряд з іншими факторами, спричинили появу нової концепції управління бізнесом – аутсорсингу та його різновиду – аутсорсингу персоналу [1].